Szakonyi Károly

Szombati kurzus

Régen voltak itt, uraim! – mondja a fiatal pincér, és leteszi a két üveg barnát az asztalra. – Elúsztunk az élet nagy vizein – mondja a barátom, amiből a pincér érezheti az irodalmias hangulatot, udvariasan meghajol, és magunkra hagy.

Nem készültem semmivel – töltöm ki a sört a poharakba –, de reggel eszembe jutott Tóth Laci. Kamondy, ha így jobban ismered. Együtt indult az ötökkel: Galgóczival, Csurkával, Moldovával, ők a Színművészetiről, és mellettük Szabó Pista meg Sánta Feri hoztak friss hangot az Új Hangban. Velük tűnt fel jó novellákkal Tóth László. Igazán jó novellákat írt, az első kötete, a *Fekete galambok* után felvette a Kamondy nevet, és elindult a regényírás meg a dráma felé. Jut eszembe, a forradalom után megjelent a Kortársban egy érdekes elbeszélése, annak az időzítés miatt is jó visszahangja volt. 1957-ben a *Fegyencek szabadságon* azt mutatta, a kisregény lesz a műfaja. Írt is kettőt-hármat, morális kérdéseket feszegetett, az egyik papról szólt, aki szerelmes a sógornőjébe, egy katolikus káplán, a nő rákbetegsége meg a fiatal pap önmarcangolása nem hozott irodalmi sikert. Aztán a Madáchban volt bemutatója, a *Vád és varázslat*, Domján Edittel a főszerepben. Elkezdte érdekelni a film. Az ELTE-n diplomázott annak idején, és ezzel a végzettséggel iratkozott be felnőtt-fejjel a Színművészetire, filmrendező szakra.

De mit is akarok mesélni. Egyik kisregényét áttette színdarabbá, mégpedig afféle musicalt akart csinálni belőle. Debrecenben kezdték próbálni, Vujicsics Tihamér írt hozzá zenét. (Nagyrészt a vonaton komponálta Budapest és Debrecen között, de a zseniális Vujicsics bárhol és bármely körülmények között képes volt zenét szerezni. Egyszer a Múzeum kávéházban üldögéltem, amikor bejött, letelepedett egy szomszédos asztalhoz, konyakot kért, és elővette a kottapapírt. Elkezdtünk átbeszélve diskurálni. Mondom, nem akarlak zavarni, látom, dolgozol. Nem zavarsz, mondja, csak egy kísérő zenét írok, nyugodtan dumálhatunk közben...)

Na, megvolt a bemutatója a Laci darabjának. Szemérmes ateisták. Arról szólt, hogy a szerelmesek összeházasodását mindkét család ellenzi, mert az egyikük katolikus, a másikuk meg – nem, nem zsidó, hanem református. Mert kérem szépen, az 1960-as években még létezett ilyen ellentét a felekezetek között. A fiatalok persze nem értik ezt az ódzkodást, mert ők voltaképpen ateisták, de nem merik bevallani.

Mindegy. Elég gyenge darab volt, csak Tihamér zenéje mentett a helyzeten.

Ott voltunk. Ott, az Írószövetségből jó néhányan, főleg a drámai szakosztályból. Mert abban az időben még költött pénzt kisbuszra a Szövetség, hogy megnézhessük a kollégák vidéki bemutatóit. Darvas József is velünk volt. Kertész Ákosra emlékszem meg Müller Péterre, de talán Illés Jenő is ott volt a Film Színház Muzsika kritikusa meg jó néhányan. A Bikában szálltunk, előadás után vacsora, aztán mindenki a bárba. Ott már elhangzott egy-két finnyáskodó megjegyzés, de kíméletesen, senki sem akarta a szerzőt megbántani, inkább az italokra meg a nőkre terjedt ki a figyelem. Laci azért fülelt, érezhette, hogy nincs lelkesedés. A gratulációkból is.

Hanem másnap! Másnap ankétot rendezett a színház, ha már ott van Darvas József meg az írótársaság. De különben is, szokás volt a „megbeszélés."

Lassan indult, tapintatosan, de aztán egyik belekapaszkodott a másik megjegyzésébe, egy harmadik már alaposabban megfogalmazta a negatív kritikát, végre vérszemet kapva egyre jobban kezdtük a földbe döngölni a darabot. Hogy micsoda mondvacsinált konfliktus, papírfigurák, meg amit akarsz. Szegény Laci egyre sápadtabb lett, de hallgatott. Darvas ráadásul számonkérte a kor mélyebb, szocialista szemléletét, egy lényegre törőbb gondolkodást a témáról, noha elismerte, hogy érzi a kritikai élt...

Akkor egyszer csak Laci felemelkedett a helyéről, a társaság elé állt, hirtelen csend lett, és ebbe a csendbe hasított a hangja: – Száradjon le a karom, ha még egyszer drámát írok!...

És kiment.

Persze vége lett az ankétnak, utánamentünk, de nem állt meg, elviharzott a Bikába.

Miért meséltem el ezt? Talán, hogy a magyar dráma útjáról beszéljünk az ötvenes évektől a rendszerváltásig? Vagy tovább?

Vagy csak arról, hogy milyen írósorsok voltak az ötvenes, hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években? És vannak kilencventől.

Meg a színházi változásokról?

Lehet válogatni.

Jön a pincér. – Szabad hoznom? – Kérdőn összenézünk. – Nem, mára elég lesz...

Aztán hazafelé azon gondolkodtam, hogy érdemes-e összevetni a hetvenes-nyolcvanas évek magyar irodalmi életét? Mert talán éppen manapság lenne tanulságos. És délután, itthon, keresgélve valamit a DIA-n,

rácsúsztam Gyurkovicsra. Éspedig a tárcáira. Azokból aztán tovább lépve Bertha Bulcsu publicisztikájra. Görgeyére, mit ne mondjak, Csurkáéra. A heti tárcákra a Magyar Nemzetben.

És kijelenthetem, hogy teljes véleményszabadság árad belőlük. Ki-ki mondja a magáét a jelenségekről. A Bertha sorozata címe az És-ben éppen ez: Jelenségek. Vitát kavaró némelyik. (Pl. a Kesudió) Gyurkovics sem fogja vissza a tollát. Én is mondom a tárcába öltöztetett példázataimat, az ilyen volt, ilyen lett témában. Meglep, ahogy nézem, hogy milyen elengedetten írtunk, ahogy talán ma nem tennénk, mert mindjárt ránk akasztanának valami cimkét.

Tárcát jó sokáig nem lehetett írni, legalább is olyat, amilyent annak idején Móricz Zsigmond vagy Ady meg Bálint György (a tárca klasszikusa) – egyszóval, szabad véleményt. A háború után csak propaganda írások jelentek meg a vonal alatt. Valamikor a hetvenes évek legelején kaptunk levelet a Magyar Nemzetből, azt hiszem Matolcsy írta alá, hogy elindítanák az írók közreműködésével a régi stílusú tárcát. Ebbe szállt be Csurka meg Görgey, aztán Gyurkovics meg én és a többiek. Nem sokan. Kis idő múlva a Népszava is nyitott tárcarovatot, Bertha Bulcsu szólt, hogy küldjek oda is. Még később a Népszabadságba is írtam, egy időben Pándi Pál volt a rovatvezető. Neki tárcanovellákat adtam.

Hova írhatnék (írnék!) ma olyan tárcákat?